

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۲/۱۲/۲۰

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

عوامل تحکیم خانواده از منظر اسلام

فرهاد عبدلی

سطح ۲ حوزه (کارشناسی)

farhad7645@gmail.com

چکیده

خانواده رکن اساسی جامعه انسانی، مناسب ترین جایگاه برای تامین نیازهای انسان و بهترین بستر برای تامین امنیت و آرامش روانی است. با سستی و گسسته شدن روابط آن، جامعه به رشد و پویایی دست نخواهد یافت. در عصر کنونی نظام خانواده دچار مشکلات و چالش هایی شده است که کم کم آن را به سستی و تزلزل می کشاند. در متون دینی توصیه های اخلاقی و اعتقادی و عبادی زیادی وجود دارد که التزام به آن ها باعث تقویت و استحکام خانواده می شود. عوامل بسیاری در تحکیم بنیان خانواده و سرزندگی آن موثرند که در این مقاله به بررسی نقش زن و مرد و نیز نقش فرزندان در تحکیم و ثبات خانواده پرداخته شده است. با توجه به اهمیت هر کدام از آن ها، نمی توان هر یک را به تنهایی در این مسیر کافی دانست. این نوشتار در پی آن است تا با بیان نقش هر کدام از آنها راهی برای رشد و ثبات خانواده از طریق معرفی باورها و سنت های دینی بنمایاند.

واژگان کلیدی: خانواده، تحکیم، اسلام، زن و شوهر، فرزند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مقدمه

خانواده یکی از نظام های اولیه جوامع بشری است که با وجود تحولات اساسی، در اهداف و کارکردهای خود ثابت مانده و هنوز در همه جوامع اهمیت اساسی دارد. خانواده مناسب ترین نظام برای تامین نیاز های مادی، روانی و معنوی بشر بوده است. ادیان الهی همگی بر قداست و حرمت نهاد خانواده تاکید می کنند و شامل احکام و مقرراتی برای تنظیم خانواده هستند. اسلام نیز با نظام قانون گذاری خاص خود، همواره سعی در حفظ خانواده و تحکیم ارکان آن بر پایه اصول اخلاقی و ارزشی دارد.

با این حال، در عصر حاضر نظام خانواده دچار مشکلات و چالش های اساسی گردیده، متأثر از تحولات اجتماعی، صنعتی و علمی در بیشتر جوامع مشکلات متعددی برای خانواده پدید آمده است؛ اختلاف های خانوادگی، طلاق، فرزندان بی سرپرست و... نشان دهنده مشکلات اساسی در خانواده های ماست. سنت ها، اخلاقیات و روش هایی که به تقویت خانواده می انجامند بعضاً متزلزل شده اند و دوری از هویت ملی و دینی و پذیرش هویت های دور از اخلاقیات انسانی، بسیاری از مردم ما را تهدید می کند.

همه این مشکلات نشان می دهد که خانواده ها نیازمند آگاهی و توصیه های تربیتی و روانشناختی اسلامی برای رویارویی با پیچیدگی های زندگی کنونی هستند و مهم ترین متون دینی ما سرشار از توصیه های کار آمد و متناسب با عصر حاضر است که بکارگیری آنها متضمن ثبات و تحکیم خانواده است لذا در این مقاله به بعضی از عوامل تحکیم خانواده به منظور آگاهی و رفع معضلات موجود بر اساس آیات و روایات پرداخته شده است.

بس از جستجو در این زمینه منبع هایی مرتبط یافت شد:

- کتاب تحکیم خانواده نوشته محمد ری شهری و نیز کتاب رضایت زناشویی نوشته عباس پسندیده.

- پایان نامه تاثیر تقوا در تحکیم نظام خانواده و نیز پایان نامه روش های تحکیم اخلاق خانوادگی بر اساس قرآن و سنت نوشته سیدجلال رضوی زادگان.

- مقاله عوامل تحکیم خانواده قرآنی در تمدن نوین اسلامی نوشته فاطمه خدمتی، فرناز سلطانپور و نسرين قمری و نیز مقاله عوامل تحکیم و استحکام خانواده نوشته اعظم نوری.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

در این نوشته ها هر کدام به طور مختصر و کلی عوامل تحکیم خانواده را بیان کرده و بیشتر تاکیدشان به ضرورت تشکیل خانواده و آسیب های آن بوده و همچنین در هیچکدام به بررسی تاثیر فرزند در ثبات خانواده نپرداخته اند.

با توجه به بحث های گفته شده می توان سوال نمود که: نقش زن و شوهر در تحکیم خانواده چیست؟ و نیز نقش فرزندان در تحکیم خانواده چه می تواند باشد؟

روش تحقیق کاربردی-کتابخانه ای می باشد.

مشکل عمده ای که در طی انجام این کار وجود داشت دسترسی نداشتن به منابع موخذ کافی و همچنین کمی وقت و زمان بود.

تعریف خانواده

فرهنگ معین، خانواده را مجموعه افراد دارای پیوند نسبی یا سببی که در زیر یک سقف زندگی می کنند تعریف کرده است.

خانواده، واحد اجتماعی نشأت گرفته از ازدواج یک زن و یک مرد است که فرزندان پدید آمده از آن ها، آن را تکمیل می کنند.

خانواده نخستین اجتماعی است که شخص در آن گام می نهد و آداب زندگی و اصول و رسوم اجتماعی و تعاون و از خود گذشتگی را فرا می گیرد (عیسی زاده عیسی، ۱۳۹۱، ۲۷)

بر اساس تعالیم اسلام، خانواده مجموعه است از افراد با رابطه های سببی (عقد، ازدواج) و نسبی (والدینی، فرزندی و خواهر برادری). این افراد نسبت به هم متناسب با نوع نسبت و ارتباط، مسئولیت های اجتماعی، حقوقی، تربیتی، رفتاری، اقتصادی و دینی دارند. با توجه به میزان مسئولیت ها و حقوق اقتصادی، اجتماعی و رفتاری، اقتصادی و دینی دارند.

با توجه به میزان مسئولیت ها و حقوق اقتصادی، اجتماعی و رفتاری اعضای خانواده نسبت به هم، سه مرتبه خانواده در اسلام دیده میشود:

خانواده مرتبه اول: زن و شوهر و فرزندان بدون واسطه

خانواده مرتبه دوم: زن و شوهر، فرزندان، والدین فرزندان یا شوهر (اجداد فرزندان).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

خانواده مرتبه سوم: زن و شوهر، فرزندان به علاوه والدین زن یا شوهر و دایی، خاله، عمو و عمه فرزندان. (سالاری محمد رضا،

۱۳۹۰، ۱۲-۱۳)

اهمیت تحکیم خانواده از نظر اسلام

در فرهنگ اسلامی، هدف از تشکیل زندگی خانوادگی، رسیدن به تکامل، آرامش و سکینه است. خانواده رکن بنیادین اجتماع بشری و محمل فرهنگ های گوناگون است تا آنجا که سعادت و شقاوت امت ها، مرهون رشادت و ضلالت خانواده می باشد.

اولین شرط داشتن جامعه ای سالم و پویا، سلامت و پایداری خانواده است. از این رو، سرنوشت جامعه با سرنوشت خانواده، در پیوند است. اگر خانواده به عنوان قطعه ای از جورچین جامعه سامان یابد، و اگر به عنوان کانون تربیت نیروهای جامعه درست عمل کند، بی تردید در سامان دادن جامعه و موفقیت آن تاثیر فوق العاده ای خواهد داشت. به دلیل اهمیتی که کانون خانواده دارد، نمی توان به سادگی از کنار آن گذشت و باید برای موفقیت و استحکام بنیان آن تلاش کرد.

قرآن کریم به عنوان برترین نسخه زندگی و عالی ترین راهنمای بشر برای دستیابی به حیات طیبه، بخشی عظیم از آیات را به تنظیم و تعدیل روابط اعضای خانواده، حقوق و وظایف همسران و فرزندان اختصاص داده است. رجوع به این آیات الهی می تواند انسان را برای دستیابی به بهترین راهکارها در تحکیم خانواده هدایت کند.

برخی از سوره قرآن به صورت خاص مسائل خانوادگی را بیان می کنند؛ مانند سوره های نساء، تحریم، انسان، طلاق و... معصومین (ع) نیز به تحکیم این نهاد مقدس تاکید فراوان نمودند و احادیث بسیاری در این زمینه وجود دارد.

اهداف خانواده و اقتضای تاسیس آن ایجاب میکند که پایه گذاران آن یعنی زن و شوهر در تحکیم این بنا، نهایت سعی خود را بکنند و باهمان انگیزه که به تشکیل خانواده اقدام کردند، بر دوام آن اصرار ورزند تا وحدت و پویایی این نهاد مقدس تا پایان حفظ شود. (پسندیده عباس، ۷، ۱۳۸۴-۸).

زن و شوهر نقش بسیار مهم و موثری در تحکیم خانواده دارند. اینک به بررسی مهم ترین آنها می پردازیم.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۱- عشق و محبت

وجود عشق و محبت بین اعضای خانواده مخصوصاً زن و شوهر، محور اساسی استحکام و رضامندی خانواده و راهبرد موفقیت است و بقیه موارد پیرامون آن قرار داشته و تامین کننده آن خواهند بود.

تنهایی برای انسان تلخ و آزاردهنده است. با دیگران بودن و برقراری رابطه و انس گرفتن با آنها، یکی از نیازهای جدی بشر است. ما نه برای تامین نیازهای مادی زندگی، بلکه برای تامین نیازهای عاطفی مان به انس گرفتن با دیگران نیاز داریم.

به دلیل نقش مهم مهر و رزی در زندگی در معارف دین، فراوان بر آن تاکید شده است، امام زین العابدین (ع) یکی از حقوق زن را مهربانی با او می داند و امام صادق (ع) مهربانی با همسر را از اخلاق پیامبران معرفی کرده است. پیامبر خدا نیز می فرماید، حق مرد بر زن این است که همواره در خانه باشد با او مهر ورزد، دوستش بدارد و برایش دلسوزی کند. (پسنیدیه عباس، ۱۱۰، ۱۳۸۴-۱۱۳).

باید توجه داشت برای اینکه بنیان زناشویی استوار و محیط خانه به چراغ محبت همیشه روشن باشد باید محبت دو طرفه باشد زیرا دل ها به هم راه دارند و محبت، محبت می آورد و لذا در اسلام همانطور که به زن سفارش شده که شوهر خود را دوست بدارد به مرد هم تاکید شده است که همسر خود را دوست بدارد و او را مورد احترام و اکرام قرار دهد. و نیز باید توجه داشت که آثار محبت میان زن و شوهر باید در گفتار و رفتار آنها نمایان باشد و سعی کنند که هرگز حرفی و حرکتی که بنیان محبت را سست و جلوه دوستی را کم رنگ می کند از هیچ یک از آنها صادر نشود. رسول اکرم (ص) می فرماید، به کسی که دوستش می داری خبر بده و همچنین فرمود، هر چه ایمان انسان کامل تر باشد به همسرش بیشتر اظهار محبت می کند. (نوری همدانی حسین، ۱۳۸۴، ۴۲۸).

خداوند در قرآن کریم می فرماید، و از نشانه های او، آن است که از خودتان برای شما جفت هایی آفرید تا بدانها آرام گیرید، و میان شما محبت و مهربانی قرار داد. همانا در این امر برای مردمانی که می اندیشند نشانه هایی است. (روم، ۲۱)

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۲- خوش اخلاقی

خوش اخلاقی از مفاهیمی است که در حوزه تعامل بین فردی معنا می یابد و نقش مهمی در پایداری خانواده و رضامندی دارد. با اخلاق نیکو زندگی، پاک و باصفا می شود بر این پایه، در روایات حسن خلق یکی از نیازهای زندگی زناشویی به شمار آمده است. پایبندی به اصول اخلاقی نیرومندترین عامل درونی برای کنترل افراد، از دست زدن به اعمال غیر انسانی به شمار می رود. اگر همسران از فضایل اخلاقی بهرمنند باشند، به سادگی از بسیاری از تنش ها بد رفتاری ها و خشونت ها و اختلافات ویرانگر مصون خواهند ماند (عباس پسندیده، ۱۲۳، ۱۳۸۴-۱۲۴).

پیامبر اکرم (ص) در باره حسن خلق و رفتار نیکو می فرمایند: نزدیک ترین شما به من در روز قیامت، خوش اخلاق ترین و خوش رفتار ترین شما با خانواده می باشند.

امام علی (ع) می فرمایند: با اخلاق نیک، زندگی خوش می شود و پیامبر اکرم (ص) در توصیه اش به امیر مومنان: ای علی! با خانواده و همسایگان و کسانی که با آنان معاشرت و هم نشینی داری، خوش اخلاق باش تا در نزد خداوند، درجات بلند نوشته شوی (صدری مازندرانی حسن، ۹۴، ۱۳۸۵-۹۷).

باید توجه داشت که خوشی زندگی خانوادگی به داشتن ثروت سرشار و منصب و مقام نیست و آنچه که زندگانی را شیرین و سعادت بخش می کند و حیات طیبه را در محیط زندگی به وجود می آورد، اخلاق خوب است و این حقیقت را از کلام حضرت صادق (ع) می شنویم که فرمودند: هیچ زندگانی ای گواراتر از خوش خلقی نیست (نوری همدانی حسین، ۴۱۲، ۱۳۸۴).

۳- تامین نیازهای جنسی

زندگی خانوادگی چنان با مسائل جنسی و عاطفی زن و شوهر درآمیخته است که جدایی شان ممکن نیست. رابطه جنسی، جزء ذات زندگی خانوادگی است، یا بگو جان آن است. نبودن آن، زندگی زن و شوهری را نابود میکند و نقصان آن، زندگی را ناقص می کند و رونق و طراوت آن زندگی خانوادگی را شادابی می بخشد. نیاز جنسی از غرایز اصلی آدمی است. ارضای این نیاز، از اهداف اولیه ازدواج است، وجود این گزینه و برآوردن درست این نیاز، سبب بقای خانواده است (مظاهری علی اکبر، ۱۳۹۵، ۳۹).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

دین اسلام به تامین نیاز جنسی از سوی همسران اهمیت فراوان داده است؛ و نیز در قرآن کریم آمده است: زنان شما، کشت زار شمایند و هر زمان و هر کجا که خواستید به کشت زار خود درآیید، برای خود پیش فرستید و خدا را اطاعت کرده و بدانید که او را ملاقات خواهید کرد و مومنان را به پاداش های جاوید بشارت ده. (بقره، ۲۲۳)

و پیامبر(ص) می فرماید: آیا هر یک از شما نمی تواند هر جمعه، با همسرش مقاربت کند؟ در این صورت، برای او، دو پاداش است: پاداش غسل کردن خودش و پاداش غسل کردن همسرش. و نیز فرمود: هرگاه مرد، همسرش را برای نیاز فرا بخواند، زن باید نزد او برود، اگر چه سرتنور (مشغول پختن نان) باشد. (پسندیده عباس، ۱۳۸۴، ۳۲۱)

۴- مشورت

یکی از عواملی که سبب تفاهم و همکاری اعضای خانواده می شود وجود روحیه ی مشورت در خانواده است و در عین ایجاد خانواده ای مستحکم و صمیمی بهترین محافظ، در برابر مشکلات و موانع زندگی است. مولا علی (ع) فرمود: هیچ پشتیبانی چون مشورت نیست.

مشورت در خانواده باعث تثبیت روابط مطلوب همسران خواهند شد زیرا فرد مشورت کننده، با جویا شدن نظرات همسر خویش به نوعی شخصیت او را تایید و حسن اعتماد خود را به وی گوش زد می کند. رسول خدا(ص) فرمودند: هیچ مردی با کسی مشورت نمی کند، مگر آنکه به سوی رشد هدایت شود. (صدری مازندرانی حسن، ۱۳۸۵، ۲۲۵).

۵- تقسیم کار

یکی دیگر از عوامل نشاط و تعالی خانواده ها، تعیین حدود مسئولیت افراد در خانواده است البته این مسئولیت ها باید بر اساس شایستگی ها و توانمندی هایی باشد که خداوند در وجود انسانها قرار داده است. با تقسیم کار، عدالت و وظیفه ای در محیط خانواده شکل می گیرد و زن را از دخالت در اموری که سزاوار نیست، باز می دارد.

در خانه ی بانوی بزرگوار اسلام نیز این رویه حاکم بود؛ به طوری که امام باقر (ع) فرمودند، حضرت فاطمه (س) کارهای منزل را با حضرت علی (ع) اینگونه تقسیم کردند: خمیر کردن آرد، تمیز کردن و جارو زدن منزل بر عهده فاطمه (س) باشد، و کارهای بیرون منزل از قبیل جمع آوری هیزم و تامین مواد غذایی را علی (ع) انجام دهد. امام صادق (ع) هم فرمود: این تقسیم کار با اشاره رسول خدا انجام گرفت. (اسحاقی سید حسین، ۱۳۹۵، ۵۰-۵۱).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

درباره چرایی و علت تقسیم کار، باید گفت که وجود هر انسانی نمایانگر شعاعی از نور و جلال و جمال الهی است. طبق مشیت الهی، هر یک از دو جنس مرد و زن، استعداد جلوه نمایی تمام اسماء و صفات الهی را در فطرت خویش دریافت داشته اند، هرچند زن دارای ظرفیت و یارایی بیشتر برای مظهریت صفات جمال الهی و مرد، واجد لیاقت و توانایی فزون تر برای مظهریت صفات الهی است. زنان در جلوه نمایی صفات جمال مانند، رافت، عطوفت، رحمت، گذشت، محبت و ظرافت توانا تر و مردان در صفات جلال الهی مانند، صلابت، قاطعیت قدرت، خشونت، قهاریت و مانند آن گویاترند. با این حال میل به کارهای دقیق و ظریف در زنان بیشتر و تمایل به کارهای سخت و سنگین در مردان بیشتر است. (مصباح یزدی محمد تقی، ۱۳۴، ۱۳۸۴-۱۳۵).

۶- تدبیر در امور اقتصادی و قناعت

برخورداری از حداقل تمکن مالی، نقش مهمی در شکل گیری و تداوم زندگی مشترک خانوادگی ایفا می کند. این نکته در تعالیم اسلامی نیز مورد توجه قرار گرفته و در برخی احادیث برخورداری مرد از دارایی نسبی جزو معیارهای همسرگزینی قلمداد شده است.

از سویی نیازهای مادی انسان، دامنه بسیار وسیعی دارد. در اغلب موارد، با تمام امکانات و درآمد های او هماهنگ نیست. در این راستا زن و مرد می توانند با محاسبه و برنامه ریزی دخل و خرج زندگی را با هم هماهنگ کنند. امام باقر (ع) در این زمینه می فرماید: کمال و تمام کمال، بصیرت یافتن در دین و پایداری در سختی ها و مصائب و اندازه گیری و تدبیر در امور زندگی است. (صدری مازندرانی، ۱۳۳، ۱۳۸۵-۱۳۴).

قناعت، کلید رضایت از زندگی است. شخص قانع برای کسب روزی تلاش می کند، ولی به آنچه خدا روزی او کرده بسنده می کند. از این رو نه معترض است و نه احساس ناکامی کی کند؛ بدین جهت، از زندگی خود احساس رضایت خواهد کرد.

پیامبر اکرم (ص) می فرماید که بر اولین در بهشت نوشته شده است: هر چیزی چاره ای دارد و چاره زندگی چهار چیز است که یکی از آنها قناعت است.

از امام صادق (ع) نقل شده که لقمان به فرزند خود گفت به آنچه خدا قسمت تو کرده قانع باش، تا زندگی ات باصفا شود. (پسنیدیه عباس، ۷۴، ۱۳۸۴).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

امام علی (ع) می فرماید: «کن سمعا و لا تکن مبذرا و کن مقرا ولا تکن مقترا؛ در زندگی سخاوتمند باش ولی اسراف نکن! حسابگر باش ولی سختگیری نکن.» (نهج البلاغه، حکمت ۳۳)

۷- مدیریت روابط اجتماعی

یکی از زمینه ها و شرایطی که در تحکیم و تثبیت بنیان خانواده نقش محوری دارد محدودیت روابط زن و مرد در عرصه تعاملات عام اجتماعی است.

اختلاط زن و مرد در حوزه های مختلف اجتماعی، آبخشور بسیار مناسبی برای رشد تمایلات شهوانی و کامجویی های غیر مجاز و در نتیجه، ضعف انگیزه تشکیل خانواده در مرحله اول و ضعف انگیزه در دوام آن، در مرحله بعد خواهد بود. (بستان نجفی، ۱۳۸۹، ۲۲۲)

شهید مرتضی مطهری می نویسد: فلسفه پوشش و منع کامیابی جنسی از غیر همسر مشروع، از نظر اجتماع خانوادگی این است که همسر قانونی شخص، از نظر روانی، عامل خوشبخت کردن او به شمار برود، درحالی که سیستم آزادی کامیابی، همسر قانونی از نظر روانی، رقیب و مزاحم و زندان بان به شمار میرود و در نتیجه، کانون خانوادگی بر اساس دشمنی و نفرت پایه گذاری می شود. همچنین سیستم روابط آزاد موجب می شود پسران تا جایی که ممکن است، از ازدواج سر باز زنند و فقط هنگامی که نیروهای جوانی و شور و نشاط آن ها رو به ضعف می نهد، اقدام به ازدواج کنند و در این موقع، زن را فقط برای فرزند زادن و احیانا برای خدمتکاری بخواهند (مطهری مرتضی، ۱۳۶۱، ۸۸)

رسول مکرم اسلام (ص) فرمودند: بین زنان و مردان نامحرم جدایی ایجاد کنید (تا با هم برخورد و تماس نداشته باشند)؛ زیرا هنگامی که آنان رو در روی یکدیگر قرار گرفتند و با هم رفت و آمد داشتند، جامعه به دردی مبتلا خواهد شد که درمان نخواهد داشت.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۸-ایمان و پایبندی به باورهای اعتقادی و دینی

عامل ایمان و دینداری حتی نسبت به اخلاق، سهم بیشتری در تحکیم خانواده دارد زیرا، دین پشتوانه اصلی اخلاق است. به طور کلی ایمان مذهبی از دو راه مهم بر ثبات و استحکام خانواده تاثیر می گذارد:

نخست از راه تقویت و تحکیم مبانی اخلاقی که یک عامل کنترل درونی است که از توسل شخص به اقدامات ظالمانه جلوگیری می کند.

راه دوم عبارت است از تاثیر ایمان مذهبی در معنا بخشیدن به زندگی و ایجاد حس رضایت در افراد است.

اعتقاد به وعده های الهی موثرترین عامل در جهت ایجاد حس رضایت و امید به آینده و در نتیجه، سازگاری با ناملایمات و دشواری های زندگی است. (بستان نجفی حسین، ۱۳۸۹، ۲۲۹).

کسانی که با هدف انجام وظیفه دینی به تشکیل خانواده اقدام می کنند، علاوه بر اینکه در فراز و نشیب زندگی از انحراف هایی مانند: مجالست با اشخاص منحرف، اعتیادهای خطرناک، ولگردی های و شب نشینی های خانمان سوز مصون می مانند، همیشه افکار و اعمال خود را بر محور کار های مثبت و مفید متمرکز می سازند و در نتیجه خیر و برکت زندگی و توفیق الهی در فضای چنین خانه ای بوجود می آید.

حضرت رسول اکرم (ص) فرمودند: خداوند متعال هنگامی که خیر و سعادت یک خانواده را بخواهد اعضای آن خانواده را در احکام دین بصیر و بینا می گرداند و اعتدال در زندگی را که در خرج مال خود میانه رو باشند و در راه اسراف و خرج های اضافی گام بر ندارند، نصیب آنها می کند و نیز کوچکتر های آنها بزرگترهاشان را احترام می کنند.

و نیز فرمودند: هر خانه ای که در آن مبانی و ارزشهای اسلامی حاکم نباشد ویرانه ای بیش نیست. (نوری همدانی حسین، ۱۳۸۴، ۴۰۷-۴۰۸).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نقش فرزندان در تحکیم خانواده

مطالعات جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی نیز نشان می‌دهد که طلاق میان افراد متأهل بدون فرزند بیشتر از متأهلین دارای فرزند است یعنی فرزندان با حضور خود به عنوان سدی محکم در مقابل سیل ویرانگر حوادث، از حریم کانون خانواده محافظت میکنند.

امروزه یکی از علت‌های طلاق زوجین نداشتن فرزند است. فرزند، به ویژه فرزند خردسال، به منزله پیوند بین پدر و مادر است. از این رو، بی‌فرزندگی باعث تزلزل خانواده می‌شود، چرا که زندگی کم‌کم عادی می‌گردد و مشکلات نمایان‌تر می‌شود و در نتیجه، علاقه همسران به زندگی مشترک کم خواهد شد؛ ولی با حضور فرزند در کانون خانواده، جاذبه‌ها و دل‌مشغولی‌های تازه‌ای را برای والدین به ارمغان می‌آورد پس وجود خود فرزند در خانه عامل مهمی در تحکیم خانواده محسوب می‌گردد.

فرزندان در محیط خانواده از جایگاه مهمی برخوردارند و اگر به نقش آنها، توجه کنیم بر این امر بیشتر واقف می‌شویم.

کلام گوهر بار پیامبر اکرم (ص) حکایت از آن دارد که فرزند گرامی اش فاطمه (س) پاره تن اوست و لذا فرمود: فاطمه پاره تن من است. ایشان همچنین فرموده است: فرزندان ما جگر گوشه‌های ما هستند و یا فرموده است: فرزند صالح، گلی از گل‌های بهشت است.

در قرآن نیز جایگاه و منزلت رفیع فرزندان مورد تأکید قرار گرفته است تا آنجا که تحت عنوان نور چشمان آدمی از آن‌ها یاد شده است.

نتیجه آنکه ملاقات هر روزه پیامبر (ص) با فاطمه (س) و توصیه‌های معصومین (ع) در خصوص فرزندان و درخواست سعادت مندی برای آن‌ها همه بیانگر اهمیت فرزندان و تأثیر مهم آنان در زندگی والدین است (نیک‌خو مهدی، ۱۳۸۱؛ ۲۰-۲۶).

همچنین فرزندانی که به خوبی از تربیت بهره‌مند گردند، آثار و ثمرات سازنده‌ای در زندگی والدین خویش داشته، عامل تداوم و حیات خانوادگی به حساب می‌آیند و زندگی والدین را سرشار از گرمی و طراوت می‌سازند.

فرزندانی می‌توانند تأثیرات مثبت و سازنده‌ای در زندگی والدین داشته باشند که به خوبی تربیت شده باشند. بدیهی است والدینی که فضایی مناسب و مطلوب برای رشد و تربیت فرزندان خود فراهم نکنند، هرگز نمی‌توانند از وجود آنان به نحوی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

بهره بگیرند. علاوه بر آن، فرزندان آنها نیز نمی توانند از وجود خود بهره چندانی بگیرند. به عبارت دیگر نه والدین از داشتن چنین فرزندی احساس رضایت می کنند و نه فرزندان از بودن خویش راضی هستند و این امر زمینه ساز بروز بیماری های روانی و گاه بزهکاری در آنها خواهد بود از این رو اهمیت تربیت و ادب کردن تا آنجاست که حضرت علی (ع) می فرماید: هیچ میراثی مانند ادب نیست. (نیک خو مهدی، ۲۱، ۱۳۸۱-۲۵)

فرزندان با تولد خویش افق های روشنی را در پیش روی والدین قرار می دهند و موجبات دگرگونی در زندگی خانوادگی را فراهم می آورند. اینک به بررسی تاثیرات حضور فرزند در ثبات خانواده می پردازیم:

۱- سلامت و شادکامی

داشتن فرزند و نگاه به او می تواند موجب نشاط والدین و سلامت روانی آنها شود. خانواده هایی که صاحب فرزند هستند، بیش از خانواده های بدون فرزند از زندگی لذت می برند و احساس خوشبختی بیشتری می کنند.

تحقیقات جدید نیز نشان می دهد که پدر و مادر شدن، آن ها را از خطر ابتلا به سرطان و بیماری های قلبی محافظت می کند. همچنین این تحقیقات حاکی از آن است که بارداری زنان در عملکرد حافظه آن ها اثر می گذارد و موجب می شود مغز آن ها عملکرد بهتری داشته باشند.

اگرچه در آغاز جوانی، محرک انسان برای ازدواج، مسأله تمایلات نفسانی است؛ ولی آنگاه که از شدت این تمایلات کاسته می شود، مایه دلگرمی و شادی کانون خانواده داشتن فرزند می باشد. به این دلیل در تعابیر دینی فرزندان، نور چشم والدین به شمار آمده اند.

از امام صادق (ع) سوال کردند: شیرین ترین چیز برای انسان چیست؟ و ایشان فرمودند: داشتن فرزند جوان؛ سپس پرسیدند بدترین حالت برای انسان چیست؟ ایشان در پاسخ فرمودند: از دست دادن فرزند. (آیت اللهی زهرا، ۱۸۵، ۱۳۹۵).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۲- احساس مثر ثمر بودن

تولد فرزندان در محیط خانه، احساس مثر داشتن را برای والدین دارد و بدین ترتیب آن ها احساس بقای نسل را خواهند داشت. همانطور که درختان میوه آن گاه که به بار مینشینند به کمال خود دست میابند؛ یکی از عوامل مهم دست یافتن آدمی به کمال وجود نیز؛ پدید آمدن فرزند است. بدیهی است که داشتن ثمرات نیکو عامل دلگرمی والدین و تداوم حیات مشترک آنان بوده، موجبات مسرت آن ها را فراهم می آورد و احساس مثر بودن و تداوم نسل، موجب آرامش و اعتماد به نفس آدمی می شود.

امام سجاد (ع) می فرماید: باید بدانی که او (فرزند) از تو و ثمره وجود توست. (نیک خو مهدی، ۲۸، ۱۳۸۱).

۳- تنوع در زندگی

به طور معمول پس از آن که مدتی از زندگی زوج های جوان سپری می شود و در زندگی آن ها فرزندی هم حضور پیدا نمی کند، زندگی حالت یکنواخت به خود می گیرد. آنچه وضع را دشوار می کند تحمل شرایط یکنواخت است.

بنابر این یکی دیگر از محاسن داشتن فرزندان سالم و شاد، ایجاد تنوع در زندگی والدین است. تولد فرزند در محیط خانواده دگرگونی پدید می آورد و حرکات و سکنات فرزند برای والدین که با اولین ثمره زندگی خود آشنا می شوند جالب و فرحناک است (همان، ۲۸-۲۹).

۴- توسعه اقتصادی و برکت

وضعیت معیشتی و رفاه اقتصادی در خانواده دارای نقش مهمی است. اسلام و قرآن تشکیل خانواده و فرزند آوری را نه تنها باعث مشکلات معیشتی در خانواده نمی داند بلکه توسعه معیشتی را پس از ازدواج و صاحب فرزند شدن به واسطه تلاش و برکت همراه آن، تضمین کرده است.

پیامبر اکرم (ص) به ابن عباس فرمود: ای ابن عباس خانه ای که در آن کودکی نباشد خیر و برکت ندارد و نیز فرمودند: رزق و روزی به خاطر خانواده و فرزندان است.

لذا هر چقدر فرزندان بیشتر باشند خیر و برکت نیز افزایش پیدا می کند. (همان، ۳۰)

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۵- رشد شخصیت

وجود تجربه فرزند آوری، مجموعه کاملی از ارزشها را به ساختار شخصیت والدین اضافه می کند.

مطالعات تجربی نشان می دهد که سازمان روانی انسان با پذیرش نقش پدر و مادری به کمال می رسد چرا که پذیرش این نقش، تعهد، فعالیت، مسئولیت و خلاقیت را در انسان به بار می نشاند. تنها ریشه عمومی رشد و پختگی انسان، در پرورش فرزندان قرار دارد.

هرچه تعداد فرزندان بیشتر، کودکی کردن کمتر؛ یعنی وقتی شما زندگی خود را صرف خوب شدن و رشد دیگران کنید آدم دیگری خواهید بود. (همان، ۳۰)

۶- عامل دلگرمی

تولد فرزندان سالم در خانواده موجب افزایش دلگرمی در زوجین می شود. زیرا عامل دیگری که وابستگی بیشتر به خانواده را سبب می شود، پدید آمده است.

حضور به موقع پدر در خانه هم بیانگر علاقه و اشتیاق زیاد او به دیدار فرزند است و هم موجب دلگرمی بیشتر همسر در خانواده ای که زوجین اوقات زیادی را با سکوت سپری می کردند پس از تولد فرزند زمینه بیشتری برای گفتگو فراهم شده است و انجام گفتگوها موجب شناخت بیشتر زوجین از یکدیگر شده لذا افزایش تفاهم و همدلی را در پی خواهد داشت.

بسیاری از پژوهش هایی که به بررسی نقش فرزند در تحکیم و بهداشت روانی خانواده پرداخته اند، افکار، هیجانات و روابط عاطفی با جنین در طول دوره بارداری را به عنوان یکی از عوامل مهم در نظر گرفته اند. نتایج پژوهش های متعدد نشان می دهد که ابراز هیجان والدین در دوران بارداری به عنوان یکی از متغیرهای مهم، با بهداشت روانی و کیفیت روابط همسران ارتباط دارد، برای نمونه، یافته های پژوهشی برخی روانشناسان حاکی از آن است که چنانچه والدین در دوران بارداری نگرش و هیجانات مثبت در تقابل با جنین داشته باشند، میزان رضایتمندی زناشویی، صلاحیت اجتماعی و دلبستگی به کودک در آنها افزایش یافته، مشکلات عاطفی رفتاری بعد از تولد در آنها کاهش می یابد. (همان، ۳۱-۳۲)

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نتیجه گیری

پیش از هر چیز، سلامت و استحکام خانواده در گرو برخورداری اعضا از بصیرت و آگاهی های لازم برای سازنده گی و پیش گیری از اختلافات و تضادهاست. ناآگاهی در این زمینه سبب می شود همسران تلاش لازم را برای حفظ زندگی مشترک نداشته باشند. در این صورت، عواملی همچون غرورهای کاذب، توقع های نابجا، نداری، خود پسندی، بد گمانی و بی توجهی به موقعیت همسر، به زودی، بنیاد خانواده را متزلزل می کند پس آگاهی دادن به خانواده ها در این زمینه ضروری و لازم است.

یکی از اساسی ترین جایگاه های حضور انسان در عرصه های زندگی، خانواده است که مهم ترین مهد تربیت انسان ها به شمار می رود.

دین اسلام بخش مهمی از آموزه هایش را به خانواده و راه های ثبات آن اختصاص داده و به تحکیم این نهاد مقدس تاکید فراوان نموده و برای حفظ بنای خانواده، به بیان احکام و اصولی پرداخته است؛ احکامی مانند محدودیت روابط زن و مرد، رعایت اصول اخلاقی و... ولی کارایی این اصول در خانواده و دیدن نتایج رضایت بخش آن در خانواده، در گرو نهادینه کردن این امور در رفتار اعضای آن است یعنی لازم است این اصول در رفتار نمایان شود. زمانی می توان به این هدف آرمانی، یعنی وجود خانواده هایی در کمال سلامت و استواری، دست یابیم که به همه ی پیام ها و توصیه های دینی عمل کنیم.

در تفکر اسلامی، زن و مرد رابطه ای متقابل دارند و هر یک موظف به انجام تکالیف خود و رعایت حقوق دیگری هستند و در این مسیر نه باهم کاملاً برابراند و نه کاملاً مستقل از یکدیگرند، بلکه آنها مکمل یکدیگر هستند، نه دو قطب مخالفی که وجود هریک، عرصه را بر دیگری تنگ می کند، به این معنا که وظایف و مسئولیت آنها در خانواده به طور کامل شبیه یکدیگر نیست، یعنی زن و مرد نیازهای متقابلی دارند که هریک از آنها توانایی لازم را برای رفع نیاز و نقص طرف مقابل داراست

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

فهرست منابع

*قرآن کریم.

*نهج البلاغه.

۱- آیت اللهی زهرا، دانش خانواده و جمعیت، چاپ چهاردهم، قم؛ نهاد نماینده رهبری در دانشگاه ها، ۱۳۹۵.

۲- اسحاقی سیدحسین، اسوه سبک زندگی فاطمه زهرا (س)، چاپ دوم، قم؛ خادم الرضا، ۱۳۹۵.

۳- انارکی اردکانی حسین، ازدواج از دیدگاه قانون و اخلاق، چاپ دوم، قم؛ عمران، ۱۳۸۶.

۴- بستان نجفی حسین، چاپ دوم، قم؛ پژوهشگاه حوزه هنر و دانشگاه، ۱۳۸۸.

۵- پسندیده عباس، رضایت زناشویی، چاپ پنجم، قم؛ دارالحدیث، ۱۳۹۳.

۶- پسندیده عباس رضایت از زندگی، چاپ نوزدهم، قم؛ دارالحدیث، ۱۳۸۴.

۷- سالاری فر محمدرضا، خانواده در نگرش اسلام و روانشناسی، چاپ هفتم، قم؛ سبحان، ۱۳۹۰.

۸- صدری مازندرانی حسن، هنر همسررداری، چاپ اول، قم؛ کوثر، ۱۳۸۵.

۹- عیسی زاده عیسی، خانواده قرآنی، چاپ چهارم، قم؛ بوستان کتاب، ۱۳۹۰.

۱۰- محمدی ری شهری محمد، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، چاپ سیزدهم، قم؛ دارالحدیث، ۱۳۹۴.

۱۱- محمدی نیا اسد الله، آیین همسررداری در زندگی حضرت فاطمه (س)، چاپ سوم، تهران؛ طاهها، ۱۳۸۷.

۱۲- محمدی نیا اسد الله، بهشت جوانان، چاپ بیست و یکم، تهران؛ غدیر، ۱۳۸۴.

۱۳- مصباح یزدی محمد تقی، جامی از زلال کوثر، چاپ دوازدهم، قم؛ موسسه امام خمینی، ۱۳۸۸.

۱۴- مطهری مرتضی، مسله حجاب، چاپ دوم، قم؛ جامعه مدرسین، ۱۳۶۱.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۱۵-مظاهری علی اکبر، آداب عشق ورزی، چاپ پنجم، قم؛ نور الزهرا (س)، ۱۳۹۵.

۱۶-ملکی یوسف، ازدواج و مدیریت خانواده، چاپ اول، تهران؛ نگارش، ۱۳۸۶.

۱۷-نوری همدانی، جایگاه بانوان در اسلام؛ چاپ سوم، قم؛ مهدی موعود، ۱۳۸۴.

۱۸-نیک خو مهدی، کودک و تربیت، چاپ دوم، قم؛ گلستان ادب، ۱۳۸۴.